

Henryk Łuczak

Katecheta - sługą Słowa

Seminare. Poszukiwania naukowe 5, 99-110

1981

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KATECHETA — SŁUGĄ SŁOWA

Osobowa koncepcja Orędzia chrześcijańskiego posiada zasadnicze i wielostronne znaczenie dla struktury, celów i metod katechizacji. Niemniej żadna, chociażby najlepsza metoda, nie zwalnia katechety od pracy osobistej w celu rozpoznania konkretnych warunków i odpowiedniego przystosowania do nich form tego Orędzia¹. Doświadczenie życia wykazuje, że ludzkie i chrześcijańskie zalety katechety mogą przynieść większe owoce niż wyborna metoda.

Najpierw są katecheci, potem katechizmy². Takie nastawienie podkreśla odpowiedzialność „sługi Bożego”: w jego głosie katechizm staje się wiernym echem wezwania Bożego, w jego duszy dzwoni tonem zbawienia, w jego spojrzeniu zdobywa wymiar spotkania osobowego, w którym to spotkaniu człowiek musi ustosunkować się jakoś wobec wezwania Bożego³. Katecheta jest najważniejszy i od niego też przede wszystkim zależy odnowa katechetyczna, o której się dzisiaj tyle mówi. Nic też dziwnego, że mnożą się inicjatywy zmierzające do jak najwłaściwszej formacji tego, któremu Duch Święty za pośrednictwem biskupa powierza posługę Słowa⁴.

Po refleksji teoretycznej minionych lat na temat identyczności katechezy i jej stosunku do teologii zaistniała potrzeba zajęcia się osobą samego katechety. Wiąże się z tym wiele problemów, niemniej na pierwszy plan wysuwa się formacja katechety⁵.

Jaka jest identyczność katechety i jakie są specyficzne cechy jego posługiwania w Kościele? Jaką duchowość powinien posiadać sługa Słowa? Jak wzmacniać skuteczność jego oddziaływania? Oto pytania, które nurtują tak teoretyków, jak i praktyków katechezy. Niniejszy artykuł ma być jedną z wielu prób znalezienia odpowiedzi na te zasadnicze pytania.

¹ Por. S. Napierała: *Generálne Dyrektorium Katechetyczne*. „Katecheta” 1972 nr 1 s. 27.

² Zob. *Rinnovamento della Catechesi*. Roma 1970. Oficjalny dokument Episkopatu włoskiego.

³ G. Gatti: *Catechisti nuovi nello spirito*. Torino 1979 s. 7.

⁴ Tamże s. 8.

⁵ Por. *Gruppo Italiano Catechisti*. W: *La formazione dei catechisti*. Bologna 1979 s. 7.

I Identyczność katechety

Charakteryzując Orędzie chrześcijańskie jako tworzywo przekazu katechetycznego, nie można zapominać o tym, że z woli i ustanowienia Boga między podmiotem objawiającym, czyli Bogiem, i podmiotem przyjmującym Słowo Boże jako dar Objawienia, czyli człowiekiem, występuje od początku trzeci podmiot: posłany i autoryzowany przez Boga zwiastun, czyli głosiciel, herold⁶.

„Posłaniec” ewangeliczny nie występuje we własnym imieniu, lecz głosi Orędzie z woli, natchnienia i w imieniu Boga, który powołuje go i posyła z wyraźnie określonym i jedynie zbawiającym Orędziem. Jest rzeczą zrozumiałą, że posługa „posłańca” jest autentyczna tylko wówczas, gdy wyróżnia się on rzetelną znajomością Orędzia i spełnia swoją misję wiernie, uczciwie i ofiarnie, odpowiedzialnie i gorliwie. Absolutny autorytet Boga i Jego najwyższa mądrość, obok niezgłębionej Jego miłości, są podstawą i motywami bezwzględnej wierności i żarliwej posługi „posłańca” ewangelicznego wobec posyłającego Boga. I to właśnie posłannictwo stanowi zasadniczy punkt wyjścia w określeniu identyczności katechety⁷.

W świetle Pisma św., które wskazuje kierunek poszukiwań identyczności katechezy, trzy punkty charakteryzują jego posługiwanie: Słowo Boże, wiara i wspólnota⁸.

W środowisku żydowsko-chrześcijańskim modelem socjokulturowym był „nauczyciel” (rabbi), czyli ekspert od Pisma św. i tradycji. Nauczał on Naród Wybrany na bazie tradycji i obserwacji praktycznych, które konkretyzowały wierność jednemu Bogu⁹.

W perspektywie chrześcijańskiej modelem „nauczyciela” jest Jezus Chrystus, który wyklucza każdą inną autorytatywną osobę nauczyciela we wspólnocie — On jest jedynym nauczycielem. „Katechetą” zaś jest ten, kto spotkał w wierze Jezusa — Syna objawiającego w sposób definitywny Ojca i Jego Świętą wolę oraz stał się uczniem Królestwa Bożego. Katecheta, jako uczeń Królestwa Bożego, jest w stanie wyjaśnić wielką tradycję biblijną w świetle mesjanistycznego posłannictwa Chrystusa.

List św. Jakuba zaznacza, że „nauczyciel” chrześcijański tym się charakteryzuje, że posiada dar Mądrości z góry, który umożliwia mu życie w duchu

⁶ Z. K o w a ł s k i: *Charakterystyka Orędzia chrześcijańskiego*. „Katecheta” 1974 nr 4 s. 146.

⁷ G a t t i, jw. s. 9.

⁸ R. F a b r i s: *L'identità del Catechista alla luce della parola di Dio*. W: *La formazione dei catechisti*, jw. s. 105.

⁹ Tamże s. 106.

Ewangelii i przez to nie ogranicza się do bezpłodnego werbalizmu ani formalizmu religijnego (Jk 3,1—2; 1,22—27; 2,14—26).

We wspólnocie etniczno-chrześcijańskiej modelem jest „prorok” w połączeniu z „charyzmatykiem” w środowisku helleńskim, natomiast w środowisku palestyńskim akcent położony jest na Chrystusa, jedynego Nauczyciela (Kyrios). W środowisku helleńskim bardzo mocno akcentuje się Ducha Świętego, który działa poprzez poszczególnych ministrów¹⁰.

W Antiochii spotykamy również „prophetai” i „didaskaloi”. Prorocy byli charyzmatykami i mieli misję autorytatywnego interpretowania Słowa Bożego, natomiast didaskaloi to nauczyciele, którzy nauczali troszcząc się o formację chrześcijańską. Paweł i Barnaba byli w Antiochii prorokami i katechetami¹¹.

Według św. Pawła posługa Słowa jest autentycznym powołaniem Bożym, darem rozpoznany przez wspólnotę. Między innymi charyzmatami wymienia on również charyzmat nauczania (Rz 12,7).

W *Liście do Efezjan* (Ef 4) Apostoł Narodów zaznacza, że jedność Kościoła oparta jest na jedności wiary, która uznaje jednego Pana, jednego Ducha i jednego Syna, opiera się na działaniu jednego Boga, który jest Ojcem, Synem i Duchem. Niemniej jedność ta nie jest uniformizmem ani konformizmem, ani jednorodnością chrześcijan, lecz wielością zadań i darów. Chrystus zmartwychwstały i wstępujący do nieba udziela różnych darów Kościołowi, po niezbędnych do jego żywotności. Celem tych darów i charyzmatów jest tworzenie jedności, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa. Ministrowie i katecheci są po to, aby w wierze i miłości budowli Mistyczne Ciało Chrystusa, czyli Kościół. Celem katechezy jest więc doprowadzenie wierzących do dojrzałości w wierze, która nie oznacza tylko „wiedzieć”, ale oznacza aktualizowanie prawdy wiary, to jest Chrystusa, poprzez miłość bezinteresowną; innymi słowy oznacza życie prawdą w miłości (Ef 4,15). Katecheci są po to, aby z woli Chrystusa ożywiać wszystkie członki Mistycznego Ciała i sprawiać, że żyjąc — działają¹².

U podstaw dojrzałości chrześcijańskiej, odpowiedzialnej i aktywnej, znajduje się wiara; wiara, która — według św. Pawła — oznacza spotkanie z Chrystusem umarłym i zmartwychwstałym, jako dar, który tworzy nową relację w stosunku do Chrystusa, relację określającą nową tożsamość i dającą nową mentalność, dzięki czemu w inny sposób ocenia się sytuacje historyczne i relacje międzyludzkie; wiara, która oznacza nie tylko przyjęcie Słowa Bożego, lecz zdolność odczytywania wydarzeń historycznych w duchu

¹⁰ Tamże s. 107.

¹¹ Tamże s. 108.

¹² Tamże s. 110.

Ewangelii. Apostoł Narodów ogłasza, że Chrystus umarły i zmartwychwstały jest dla człowieka mądrością, sprawiedliwością i wyzwoleniem. Osobiste spotkanie z Chrystusem sprawia, że jesteśmy zdolni ponosić odpowiedzialność w służbie wspólnoty¹³.

Aby dojść do dojrzałości w wierze, trzeba mieć odwagę skonfrontować tradycję historyczną, w której objawia się Bóg, z objawieniem się Boga w Chrystusie. Jezus jest również tym, który — pomimo śmierci na krzyżu — nadal żyje w ludzkiej historii. Dla niektórych katechetów brakuje właśnie tego historycznego spojrzenia w duchu Starego Testamentu, gdzie tyle mówi się o wojnie, gwałtach, grzechu, a przecież Bóg tworzy historię zbawienia na takiej właśnie ziemi, działa poprzez ludzkie działania, pisze prosto na krzywych liniach ludzkich dziejów.

Wiara dojrzała wyraża się w pokornej służbie, służbie bezinteresownej i permanentnej dla dobra braci. Służba ta jest zasadniczym znakiem rozpoznawczym dojrzałych chrześcijan. Dojrzały chrześcijanin, który spotkał Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego oraz został wyzwolony z lęku przed śmiercią, nauczył się żyć tą wiarą w relacji do historii wczorajszej i dzisiejszej, nie może nie znaleźć nowych sposobów wyrażania swej wiary na sposób aktywny.

Jednym ze sposobów służby, który to sposób rozpoznany jest przez Kościół i staje się urzędowym posługiwaniem, jest właśnie posługiwanie katechetyczne. Istotę katechezy stanowi zdolność odczytywania sytuacji i pomoc udzielana chrześcijanom w odczytywaniu ich sytuacji poprzez konfrontację tych sytuacji z wiarą chrześcijańską, czyli Jezusem Chrystusem. Konkretny człowiek może stać się chrześcijaninem jedynie poprzez kontakt z drugim dojrzałym chrześcijaninem. Kryzys współczesnej katechezy nie jest związany z brakiem katechetów, lecz z brakiem ludzi dojrzałych w wierze¹⁴.

W oparciu o to, co zostało powiedziane, można wytyczyć pewne drogi dla formacji dojrzałych chrześcijan, którzy z daru Ducha i rozpoznania wspólnoty chrześcijańskiej stają się ministrami Słowa i pomagają w formacji innych chrześcijan:

a. Ostatecznym punktem odniesienia katechety jest Chrystus, jedyny Nauczyciel i Pan, oraz Duch Święty. To, co sprawia, że potrafimy właściwie odczytać wydarzenia, to nie kursy, zjazdy i referaty, lecz żywy stosunek do Chrystusa. On jest Mistrzem i ostatecznym wzorem „nowego człowieka” (Kol 3,9—10) oraz

b. Punktem wyjścia w zdefiniowaniu osoby katechety i określeniu jego i

¹³ Tamże s. 112.

¹⁴ Tamże s. 114.

mistrz, animator, wychowawca — nie można zapominać o tym, że jest on tym, którego Chrystus jest ostatecznym celem życia. Ta przemiana płynie z faktu, że „żyję już nie ja, ale żyje we mnie Chrystus”;

c. Miejscem idealnym dla katechezy jest wspólnota dojrzałych i aktywnych chrześcijan animowanych przez Ducha Świętego¹⁵.

II Duchowość katechety

Posługiwanie katechetyczne wymaga odpowiedniego wyrobienia duchowego, ponieważ tylko ten, kto żyje w zjednoczeniu z Chrystusem, może skutecznie głosić Słowo Boże¹⁶. W tym wypadku nie wystarczy zwykle świadectwo wiary i wyrobienie moralne, które potwierdza skuteczność przepowiadania, ponieważ katecheta już na mocy chrztu św. powinien świadczyć o swojej wierze. Specyfika duchowości katechety przejawia się w tym, że duchowość ta, określana przez chrzest w kontakcie ze stałą służbą urzędową, ciągle pogłębia się poprzez bezpośredni kontakt z Chrystusem, za pośrednictwem życia we wspólnocie oraz za pośrednictwem głoszenia Słowa. Duchowość katechety jest w ścisłym związku z posługą Słowa, którą pełni w Kościele. Składa się na nią osobowy kontakt z Chrystusem, witalna wspólnota z Kościołem, religijne słuchanie Słowa oraz partycypacja w urzędzie profetycznym¹⁷.

Każda posługa w Kościele jest wezwaniem do świętości i staje się tym samym źródłem życia duchowego. Duchowość chrześcijańska to rozwój — w poszczególnych członkach Kościoła — wiary, nadziei i miłości. Oznacza ona szczególny sposób ćwiczenia i rozwoju wiary, nadziei i miłości. W pewnym sensie każdy chrześcijanin ma „swoją” duchowość, zależną od zasadniczych wyborów życiowych. Niemniej są pewne style duchowości, w których partycypują pewne grupy czy rodziny zakonne. Stąd też mówi się o duchowości benedyktynów, franciszkanów czy salezjanów¹⁸. Mówiąc o duchowości katechety, mamy na myśli duchowość funkcjonalną, której charakterystyka uzależniona jest od posługi Słowa. Źródłem tej duchowości jest zawsze Duch Święty oraz intymna zażyłość z Nim.

Zasadniczym warunkiem skuteczności głoszonego Słowa jest życie duchowe, to znaczy wewnętrzna dyspozycja do modlitwy, medytacji, działania w Łasce. Wymaga tego specyfika posługi katechetycznej, która może być realizowana skutecznie jedynie w wierze. Katecheta jest zawsze sługą Słowa,

¹⁵ Tamże s. 115.

¹⁶ *Adhortacja apostołska Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o katechizacji w naszych czasach*. Warszawa 1980.

¹⁷ Gatti, jw. s. 14.

¹⁸ J. Colomb: *Al servizio della fede*. Torino 1970 s. 746.

które głosi, uczniem Chrystusa, którego nade wszystko miluje, i synem Kościoła, który powierza mu posługę wiary. Stąd też posługiwanie katechetyczne zawiera w sobie:

a. Odniesienie do Kościoła, który jest wspólnotą ewangelizującą, celebrującą i świadcząca o Chrystusie, a to wymaga życia sakramentalnego i zaangażowania apostołskiego;

b. Odniesienie do Słowa, wobec którego służba realizuje się w słuchaniu, medytacji i modlitwie, a to z kolei sprawia, że głoszenie jest bardziej skuteczne;

c. Odniesienie do Królestwa, na które otwiera się każda służba w uniwersalnej perspektywie służby człowiekowi¹⁹.

Fizjonomia duchowa doskonałego katechety charakteryzowana jest przez dojrzałość chrześcijańską i wiarygodność chrześcijańską. Dojrzałość chrześcijańska w kontakcie z innymi staje się motywem wiarygodności chrześcijańskiej. Być wiarygodnym, to znaczy oddziaływać na innych w taki sposób, aby i oni chcieli być takimi, jakim ja jestem.

Dojrzałość w wierze oznacza intymne współzycie z Chrystusem oraz danie Mu świadectwa w codziennym życiu. Katecheta to człowiek, który spotkawszy Chrystusa daje Mu świadectwo w różnych sytuacjach życiowych. Zasadniczymi znakami jego dojrzałości w wierze jest zdolność dojrzewania wraz z innymi do pełni człowieczeństwa według wzoru Chrystusa oraz integracja pomiędzy wiarą i życiem, czyli umiejętność oceniania różnych sytuacji i wydarzeń w świetle wiary²⁰.

Jedną z charakterystycznych cech duchowości katechety jest wycucie sensu Kościoła. Katecheta, którego powołaniem jest posługa Słowa w Kościele, musi posiadać duchowość kościelną. Duchowość ta charakteryzuje się wycuciem przynależności do Kościoła, odcuciem włączenia w misję Kościoła wobec świata, zdolnością nawiązywania dialogu z innymi wspólnotami kościelnymi oraz odpornością na zgorszenie złym postępowaniem niektórych członków Kościoła²¹.

Doskonały katecheta powinien posiadać wszystkie cechy fundamentalne dojrzałej osobowości, czyli dojrzałość ludzką i wiarygodność ludzką. Dojrzałość ludzka wymaga mądrości i zrównoważenia psychicznego, zdolności do zrozumienia odmiennych mentalności, otwartości na historię, znaki czasu, różnorodność sytuacji, wymaga aktywności i odwagi w podejmowaniu decyzji oraz zdolności do dialogu z dorosłymi²².

¹⁹ *Gruppo Italiano Catechisti*, jw. s. 7.

²⁰ *Colomb*, jw. s. 753.

²¹ *Gruppo Italiano Catechisti*, jw. s. 170.

²² Tamże s. 168.

Katecheta, aby mógł pomagać innym w dojrzewaniu w wierze, musi posiadać kompetencje zawodowe. Kompetencja ta opiera się na dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej. Katecheta ma być równocześnie świadkiem i ekspertem. Znaczy to, że musi być dojrzały w wierze i zdolny przedstawiać propozycję wiary innym. Cechy specyficzne tej kompetencji przejawiają się w zdolności komunikacji, służenia, zgłębiania wiedzy oraz w zdolności do prowadzenia dialogu z ludźmi. Szczególnie potrzebna jest katechecie zdolność komunikacji. Wyraża się ona w zdolności do słuchania Słowa Bożego i rozumienia ludzi, z którymi razem dojrzewa w wierze, w uwrażliwieniu na konkretnego człowieka w określonych warunkach historycznych oraz w zdolnościach pedagogiczno-katechetycznych²³.

Katecheta, aby mógł w pełni zrealizować swoje posłannictwo, musi zatem posiadać odpowiednie dane, gdyż Łaska nie niweczy natury, lecz na niej buduje, jak stwierdza podstawowa teza teologiczna. Wezwany do posługi Słowa — powinien skoordynować w służbie wiary wszystkie swoje zdolności naturalne i nadprzyrodzone charyzmaty. Jego inteligencja powinna być jasna i zdolna do robienia syntezy, musi odróżniać rzeczy istotne od drugorzędnych, powinien również panować nad własnym językiem, wiedzą i metodami. Potrzebna jest mu także znajomość kultury, współczesnych warunków życia oraz szeroka wiedza teologiczna²⁴.

Katecheza, która pragnie w sposób najdoskonalszy spełnić swe zadanie, musi być z jednej strony wierna Bogu, to znaczy uszanować prawa, jakimi Słowo Boże w przepowiadaniu się rządzi, z drugiej zaś strony musi ona być także wierna człowiekowi, to jest uwzględniać całego człowieka, nie tylko jego rozwój religijny, lecz także całą jego skomplikowaną sytuację, w jakiej się on aktualnie znajduje. Jest to zasada, która powinna inspirować i przenikać całe nauczanie katechetyczne²⁵. Katecheza nie może ograniczać się do powtarzania tradycyjnych formuł, lecz musi dążyć do tego, aby formuły te zostały zrozumiane i — gdy zachodzi potrzeba — wiernie wyrażone mową dostosowaną do pojętności słuchaczy, również przy pomocy nowych sposobów. Ten zaś wkład jest różny w zależności od wieku, warunków społecznych ludzi, kultur i form cywilizacji²⁶. Katecheza jest nie tylko powołana do tego, aby wypowiadać sądy na temat kultury, ale powinna być miejscem, gdzie tworzy się dialog pomiędzy wiarą i kulturą²⁷.

²³ Tamże s. 172.

²⁴ C o l o m b, jw. s. 742.

²⁵ R. M u r a w s k i: *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*. „Katecheta” 1974 nr 5 s. 196.

²⁶ Por. *Ogólna Instrukcja Katechetyczna*. „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1972 nr 3/4.

²⁷ Por. E. A l b e r i c h: *Un piano per la formazione dei catechisti*. W: *La formazione dei catechisti*, jw. s. 129.

Wiara chrześcijańska nie utożsamia się z żadną kulturą, ale — aby mogła być przeżyta, wyrażona i komunikowana — musi koniecznie wcielić się w jakąś kulturę. Wiara stanowi instancję krytyczną wewnątrz kultur: nasz stosunek do Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego staje się kryterium sądów, dzięki którym osądzamy, interpretujemy i dajemy właściwe znaczenie procesom zachodzącym wewnątrz różnych kultur. Niemniej kultura ma również pewne zadanie wobec wiary. Dostarcza ona kryteriów, dzięki którym odczytujemy i właściwie interpretujemy *Biblię*²⁸.

Katecheta, jako wychowawca w wierze, powinien stymulować proces wychowawczy wewnątrz procesów inkulturacji i socjalizacji. Wychowywać w wierze nie znaczy przekazywać wiarę już skodyfikowaną oraz wierzenia i obyczaje, ale oznacza również tworzenie zdolności krytyki osobistej, aby katechizowany był w stanie ocenić krytycznie wartość różnych kultur i stał się architektem osobistego wzrostu w wierze²⁹.

Katecheza współczesna musi wypracować nowy język wiary, w oparciu o język biblijny, tradycyjny język Kościoła i język współczesnej kultury. W tym kontekście katecheta powinien być animatorem, którego zadaniem jest mediacja pomiędzy językami Biblii, Kościoła i współczesności oraz musi on gwarantować autentyczność nauki kościelnej³⁰. Znaczy to, że znajomość współczesnej kultury jest jednym z koniecznych warunków, aby katecheta mógł pełnić posługę wiary w Kościele epoki dialogu.

Duchowość chrześcijańska — szczególny sposób rozwoju życia duchowego — koncentruje się zawsze wokół prawdy i dobra. Niemniej w dużym stopniu zależy ona od cech indywidualnych konkretnego człowieka, jego temperamentu, okoliczności życia oraz natchnień Ducha Świętego. Katecheta, jak każdy chrześcijanin, musi świadomie włączyć się we własny rozwój wewnętrzny, ponieważ doskonałość jest nam nie tyle dana, ile zadana i zadanie to trzeba realizować przez całe życie.

III Formacja permanentna

Posługa Słowa jest autentycznym powołaniem Bożym. Składa się na nie propozycja przyjaźni ze strony Chrystusa, dar Słowa oraz Łaska, na co człowiek odpowiada całkowitym oddaniem się do dyspozycji Chrystusa, aby dzielić z Nim miłość ku Ojcu i ku braciom. Katecheta jest tym, który dzięki Łasce Ducha Świętego pragnie naśladować Chrystusa, Mistrza i Nauczyciela.

²⁸ Tamże s. 124.

²⁹ Tamże s. 125.

³⁰ Tamże s. 126.

To specyficzne naśladowanie Chrystusa wyraża się poprzez całkowite oddanie się do Jego dyspozycji, celem głoszenia Królestwa Bożego³¹. Katecheta, prawdziwy uczeń i posłaniec Pana, wie, że głębie Orędzia Bożego są nieogarnione i niewyczerpane. Nic też dziwnego, że również i dzisiaj najwspanialsze pomocnicze środki przekazu, chociaż cenne i pożądane, nie mogą zastąpić autentycznego żaru apostołskiego serca, przez którego pryzmat Boże moce i światła docierają najskuteczniej do serc.

Współczesne warunki życia, zmieniająca się mentalność ludzi, pogłębione rozumienie katechezy, wymagają od sługi Słowa odpowiedniej duchowości i formacji. Doświadczenie katechetyczne, będące istotnym warunkiem skuteczności katechezy, zależy od głębi refleksji przeprowadzonej nad posługiwaniem wiary, a nie od ilości przeżytych lat³².

W okresie międzywojennym wiele mówiło się na temat formacji katechetów, niemniej była ona dość zawężona, jako że utożsamiano ją z przygotowaniem metodycznym. Chodziło w niej przede wszystkim o operowanie narzędziami i posługiwanie się środkami, bez zwracania uwagi na osoby i wspólnoty. Dlatego też podkreślano formację okresową, nie dostrzegając konieczności formacji permanentnej³³.

Formacja okresowa, jakkolwiek odgrywa ważną rolę w kształtowaniu osobowości katechety, to jednak nie jest w stanie uformować go w ciągu kilku lat do tego skomplikowanego posłannictwa, jakim jest posługa Słowa. Ciągłość życia ludzkiego, katechezy i rozwoju wiary domagają się ciągłej formacji przygotowującej, uczestniczącej i wspierającej katechezę i wiarę³⁴. Zdaniem *Dyrektorium Katechetycznego* „formacja stała obejmuje różne sposoby i stopnie. Jest rzeczą konieczną, by była kontynuowana przez cały okres, w którym katecheci pełnią swoje funkcje. Dotyczy ona zarówno tych, którzy kierują działalnością katechetyczną, jak i zwykłych katechetów”³⁵. Formację permanentną należy pojmować jako potrzebę skutecznej działalności katechety.

Permanentna formacja katechetów obejmuje okres przygotowania katechetycznego, studia specjalistyczne, a także zaangażowanie w praktykę katechetyczną oraz czas po niej następujący. Jest ona kształceniem i samowychowaniem osobowości w kierunku wspólnoty i posługiwania innym, pogłębieniem duchowości i doskonaleniem sprawności zawodowo-technicznych. Ona wzbogaca, dynamizuje, pomaga przyswajać doświadczenia kate-

³¹ Gatti, jw. s. 18.

³² Colomb, jw. s. 768.

³³ Por. M. Majewski: *Co z permanentną formacją katechetów?* „Katecheta” 1978 nr 2 s. 58.

³⁴ Colomb, jw. s. 770.

³⁵ *Ogólna Instrukcja Katechetyczna* nr 110.

chetyczne i dzielić się nimi z innymi. Kontynuując formację okresową, nabytą w seminarium duchownym czy w instytutach katechetycznych dla świeckich, formacja permanentna jest przedłużeniem, nawiązuje do niej, ale przede wszystkim wychodzi poza przygotowanie podstawowe, by spełnić zadania uczestniczenia we współczesnej katechezie i projektowania jej. Formacja ta otrzymuje nazwę „permanentnej” nie tyle z racji całości i ciągłości urabiania człowieka-katechety, ile ze względu na to, że niejako wchodzi w głąb, pozwala na osobiste dopracowywanie i bezpośrednie doświadczenie całej katechezy, zarówno jej podstaw, jak dynamiki i perspektyw. I chociaż formacja permanentna nie gardzi zdobywaniem wiedzy, to jednak całą swoją uwagę skupia na uaktywnieniu osobowego dynamizmu katechety. Chodzi w niej o to, by katecheta odkrył i zwielokrotnił swoje wartości osobowe i umiał oddziaływać nimi w swej pracy³⁶.

Współcześnie podkreśla się w formacji permanentnej pełny rozwój osobowości, mentalności i wrażliwości na odnowę, postawę otwartą, dialogową i służebną. Uważa się, że formacja dokonuje się na płaszczyźnie poszukiwań, eksperymentowania, kontaktów oraz zgodnego z nimi współżycia i współpracy. Formacja ta sprawia, że katecheta staje się atrakcyjny, autentyczny, kontaktowny i wywiera wpływ³⁷.

Fazą wstępną w formacji permanentnej jest rzetelne studium teologiczne i antropologiczne, na co zwraca uwagę *Dyrektorium Katechetyczne*. Katecheta ma być nie tyle znawcą, sędzią czy naukowcem, ile przewodnikiem, heroldem i duszpasterzem. Nic też dziwnego, że razem z pogłębiającą się wiedzą powinno rozwijać się u niego doświadczenie świeckie i religijne, które narasta przez jego odniesienie do świata, ludzi i Boga. Wydaje się jednak, że na pierwszym miejscu należy podkreślić formację teologiczną³⁸.

Katecheza rozumiana jako posługa Słowa w Kościele jest przede wszystkim przepowiadaniem Dobrej Nowiny. Kościół jest jej właściwym środowiskiem. Ona też służy urzeczywistnianiu się Kościoła we współczesności. Katecheta, będąc sługą Słowa, przepowiada przede wszystkim Chrystusa wcielonego, ukrzyżowanego, zmartwychwstałego i uobecniającego się w liturgii Kościoła, szczególnie zaś w liturgii eucharystycznej i w posłudze sakramentalnej. Aby posługa wiary była skuteczna, katecheza musi pogłębiać swoją wiarę, która stanowi fundament posługi katechetycznej, musi dynamizować miłość, która w Chrystusie jednoczy katechezę z katechizowanym, oraz rozwijać nadzieję, otwierającą dla katechety i jego pracy szerokie perspektywy³⁹.

³⁶ Zob. Majewski, jw. s. 60.

³⁷ Por. G. Cionchi: *Catechisti si diventano*. Torino 1979 s. 35.

³⁸ Colomb, jw. s. 774.

³⁹ Majewski, jw. s. 61.

Na charakter permanentnej formacji katechetycznej wpływają różne tendencje katechetyczne, koncepcje katechezy, dyrektywy Kościoła, środowisko społeczne, przemyślenia własne i próby innowacji katechezy. Życie wykazuje, że zasadnicze piętno na katechezie wywiera środowisko, w którym jest ona realizowana. Dlatego też w formacji katechetów należy zwrócić uwagę na umiejętność rozumienia współczesnego świata, solidaryzowanie się z człowiekiem oraz twórczy stosunek do kultury⁴⁰.

Wiara jest spotkaniem człowieka z Bogiem. Katecheta, odgrywający specyficzną rolę w tym spotkaniu, musi poznać obydwóch partnerów dialogu. W poznaniu człowieka pomaga katechecie śledzenie procesów rozwijającego się życia ludzkiego, zapoznanie się z głównymi problemami współczesności, znajomość kultury oraz aktualna literatura fachowa. Niemniej w tym wypadku sama wiedza nie wystarcza. Ważniejsze od tego są takie czynniki, jak: osobiste zatopienie się w Bogu, medytacyjne odczytywanie Objawienia, organiczne związanie się z Kościołem, modlitewny stosunek do Pisma św. oraz służebne uczestniczenie w liturgii i pracy duszpasterskiej⁴¹.

Współczesna katecheza domaga się, aby katecheta był zorientowanym nauczycielem, taktownym wychowawcą i otwartym duszpasterzem. Przekazywanie treści objawionych, wychowanie osobowości chrześcijańskiej oraz inicjacja w życie Kościoła do zaangażowanej pracy w świecie stanowi integralną całość tak katechezy, jak i formacji katechetycznej. Stąd też w formacji permanentnej konieczne są następujące wymiary: doktrynalny, pedagogiczny, pastoralny i metodyczny⁴².

Uwzględniając całą złożoną problematykę formacji permanentnej wydaje się, że można wytyczyć pewne etapy formacji katechetów:

a. Słuchanie Słowa Bożego: musi to być słuchanie kościelne; musi to być słuchanie historyczne, zdolne do konfrontacji z wydarzeniami codziennego życia, na które składają się różnego rodzaju kryzysy, brak wartości i nihilizm; musi to być słuchanie profetyczne, to znaczy zdolne rozbudzić nadzieje odnośnie do lepszego jutra oraz zdolne do krytycznej oceny sytuacji, które nie są zgodne z Ewangelią;

b. Modlitwa i liturgia jako wyraz uaktywnienia i wprowadzenia w życie wiary w Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego;

c. Zobowiązanie do miłości aktywnej we wspólnocie i ze wspólnotą wobec najbiedniejszych;

d. Otwartość misjonarska i służba ludziom w świecie⁴³.

⁴⁰ Zob. Alberich, jw. s. 127.

⁴¹ Gatti, jw. s. 24.

⁴² Zob. M. Majewski: *Co z permanentną formacją katechetów?* jw. nr 3 s. 107.

⁴³ Por. Fabris, jw. s. 116.

Pdsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że permanentna formacja katechetów opiera się na życiu osobowym i wspólnotowym katechetów. Jest włączona w misję zbawczą Kościoła i otwarta na postęp w świecie. Jedność Kościoła w różnorodności urzędów, charyzmatów i posług domaga się jednej, a mimo to zróżnicowanej formacji. Nie można formować według jednego schematu. Trzeba w formacji wyzwalać to, co wspólne i zarazem to, co indywidualne⁴⁴.

THE CATECHIST AS A SERVANT OF THE WORD

SUMMARY

By Divine will and institution there is a third subject between the One who reveals and the one who receives the word of God as a gift of Revelation; the third subject is a messenger, a herald, a preacher sent and authorized by God. The Gospel „messenger” does not act on his own behalf but proclaims the message by the will and inspiration of God and on His behalf. God calls him and sends him with a clear and solely saving Message.

The service of a catechist requires special spiritual accomplishments, because only a person living in union with Christ can proclaim the Word of God effectively. Spiritual life, that is, the inner disposition to prayer, meditation and action in Grace, is an essential condition for the effectiveness of the Word preached.

Permanent formation is one of the basic conditions for the catechist's service to be effective. Its aim is to help the catechist to discover and multiply his values as a person and to enable him to employ them in his work. The elements of permanent formation that are currently stressed include the full development of personality and intellect, sensitivity to renewal and an open attitude of readiness for dialogue and for service. It is thought that formation is effected by means of searching, experimenting, interpersonal contacts and life and work in harmony with others. Proper formation makes the catechist a well-oriented teacher, a tactful educator and an open pastor.

⁴⁴ Por. Majewski, jw. nr 3 s. 107.